

**MINISTERSTWO
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
SEKRETARZ STANU
PEŁNOMOCNIK RZĄDU
DO SPRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH
Jarosław Duda**

Warszawa, 08 2010 r.

BON-VII-07801-3-20-JL/10

Pani
Sylvia Patron
Grevenerstraße 57
48149 Münster
NRW
Niemcy

Dziękując, za przesłane mailem w dniu 02.08.2010 r. pytania dotyczące problematyki osób niepełnosprawnych w Polsce, z przyjemnością udzielam na nie odpowiedzi.

Pytanie 1.

Co oznacza Pana zdaniem „niepełnosprawność”? Jak zdefiniowałby Pan osobę niepełnosprawną?

Odpowiedź.

„Niepełnosprawność”, a zatem i „osoba niepełnosprawna” różnie są określane w prawie krajowym poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej. Moim zdaniem terminy te tj. „niepełnosprawność” i „osoba niepełnosprawna”, bardzo trafnie zostały określone przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) w przyjętej w maju 2001 r. Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF).

W tym bardzo ważnym dokumencie, „niepełnosprawność” (ang. disability) określa się jako wielowymiarowe zjawisko wynikające z wzajemnych oddziaływań między ludźmi i otaczającym ich środowiskiem fizycznym i społecznym. Jest to całościowa koncepcja (model) niepełnosprawności, w której połączono sferę medyczną (niestety jeszcze dominującą w określaniu niepełnosprawności) ze sferą społeczną.

Tak zdefiniowana „niepełnosprawność” obejmuje zależności występujące między uszkodzeniami organizmu, ograniczeniem aktywności danej osoby oraz ograniczeniem jej uczestnictwa w życiu społecznym, przy czym zależności te są uwarunkowane czynnikami osobnościami lub środowiskowymi. Zatem niepełnosprawność wynika z interakcji między osobami, które mają uszkodzenia, a barierami odnoszącymi się do posaw społecznych i środowiska (otoczenia) niejednokrotnie utrudniającego tym osobom pełny i efektywny udział w życiu społecznym, na zasadach równości z innymi osobami.

Problemem nie jest więc wyłącznie kwestia terminologii pojęcia „niepełnosprawność” (języka), lecz przede wszystkim postawy innych osób i społeczeństwa wobec

niepełnosprawności. Ważne jest także, aby osoby niepełnosprawne nie były postrzegane wyłącznie w kategoriach ich ograniczeń fizycznych czy mentalnych, znikomej aktywności społecznej lub uczestnictwa w najbliższym otoczeniu. Trzeba zastanawiać się, gdzie leży przyczyna niepełnosprawności tych osób, czy w środowisku wskutek obecności barier funkcjonalnych czy też w braku ułatwień, czy wreszcie w ograniczonej zdolności samych osób np. z powodu niedostatecznej ich edukacji, a może w funkcjonujących stereotypach postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych. Wydaje się jednak, że te przyczyny niepełnosprawności występować mogą w tym samym czasie (jednocześnie).

Pytanie 2.

Z jakimi uczuciami/emocjami utożsamia się pojęcie „niepełnosprawności” w polskim społeczeństwie?

Odpowiedź.

Z uczuciami: solidaryzmu społecznego, szczeniwej akceptacji i chęci wsparcia i współpracy. Z przeprowadzonych przez Centrum Badań Opinii Społecznej¹ kilka lat temu badań ankietowych, na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski, na temat postaw społeczeństwa wobec osób niepełnosprawnych, wynika, że prawie połowa osób ankietowanych (45%) pozytywnie oceniła stosunek Polaków do osób niepełnosprawnych, a dwie trzecie osób ankietowanych (65%) deklaruowało gotowość udzielania bezinteresownej pomocy sąsiedzkiej osobie niepełnosprawnej, przy czym warto podkreślić, że deklarowana gotowość niesienia pomocy była niezależna od rodzaju niepełnosprawności. Natomiast jeśli chodzi o doświadczenia osób ankietowanych z osobami niepełnosprawnymi, to dwie piąte osób badanych (39%) ma takie osoby wśród swoich znajomych lub przyjaciół, a ponad jedna czwarta (29%) – w swojej rodzinie. Badanie wykazało, że większość osób (66%) dostrzega w swoim otoczeniu osoby niepełnosprawne.

Pytanie 3.

Przyjmując za miarę rozwoju społeczeństwa ich stosunek do „najbliższych ogniw”, w tym przypadku do osób niepełnosprawnych – czy uważa Pan, iż etap izolacji/segregacji w Polsce mamy „już szczęśliwie za sobą”? Czy też jesteśmy już na etapie integracji?

Odpowiedź.

Postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych zmieniały się we wszystkich krajach członkowskich na przestrzeni wieków wraz z rozwojem cywilizacji. W Polsce zasadnicze zmiany w kontaktach osób pełnosprawnych z osobami niepełnosprawnymi miały miejsce w latach czterdziestych i wiązały się ze zmianą polityki społecznej, z odejściem od tworzenia instytucji zapewniających osobom niepełnosprawnym specjalną prowadzoną przez państwo, opiekę i rehabilitację (ale jednocześnie izolację), na rzecz upowszechniania działań prointegracyjnych, zachęcających osoby niepełnosprawne do pełnej partycypacji we wszystkich formach życia społecznego, a ogół społeczeństwa do otwarcia się na takie osoby. Szczególną rolę w różnych działaniach adresowanych do osób niepełnosprawnych i do ogółu społeczeństwa ogrywa promocja i popularyzacja inicjatyw zmierzających do integracji osób niepełnosprawnych, a więc m.in. do stwarzanie im możliwości pełnego, w miarę samodzielnego uczestnictwa w życiu społecznym. Warunkiem dobrej jakości integracji jest m.in. pozytywny stosunek ogółu społeczeństwa do osób niepełnosprawnych, oparty nie tylko na tolerancji, ale także na akceptacji i współpracy. I w tym zakresie jest jeszcze sporo do zrobienia, jakkolwiek są już pewne efekty.

Ze wspomnianego badania Centrum Badań Opinii Społecznej wynikają prointegracyjne postawy społeczne wobec np. zatrudniania osób niepełnosprawnych. Zgodnie z polskim prawem osoba niepełnosprawna może podjąć pracę na otwartym rynku pracy, tj. w ogólnodostępnym zakładzie pracy, na specjalnie dobranym i przystosowanym stanowisku, lub

¹ Centrum Badań Opinii Społecznej – „Postawy wobec osób niepełnosprawnych (komunikat z badań)”, Warszawa, listopad 2007

na rynku pracy chronionej, tj. w zakładzie pracy chronionej albo w zakładzie aktywności zawodowej. Trzy czwarte osób ankietowanych (76%) uważało, że osoba niepełnosprawna powinna pracować przede wszystkim w ogólnodostępnym zakładzie pracy, razem z osobami pełnosprawnymi, oczywiście na stanowisku pracy odpowiednim do jej potrzeb i możliwości (przystosowanym).

W porównaniu z podobnym badaniem przeprowadzonym w 2000 r. zaobserwowano 8-punktowy wzrost odsetka osób popierających integracyjny model zatrudnienia. Poparcie dla tworzenia miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych w środowisku pracowników pełnosprawnych wzrasta systematycznie od wielu lat. Zaobserwowane zmiany świadczą o coraz większym otwarciu Polaków na osoby niepełnosprawne i uprzedzie integracji osób niepełnosprawnych z innymi pracownikami.

Jesteśmy więc w Polsce na początkowym etapie integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem, albowiem od kilku lat obserwujemy pozytywne zmiany zachodzące w świadomości społecznej, w aktywności osób niepełnosprawnych i ich najbliższego otoczenia (głównie rodziny) oraz organizacji zrzeszających osoby niepełnosprawne lub działających na rzecz tych osób, które z powodzeniem realizują w coraz większym zakresie zadania publiczne ukierunkowane na niesienie pomocy osobom niepełnosprawnym, w tym na promowanie pozytywnych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych.

Pytanie 4.

Czy spotkał się Pan z pojęciem inkluzji rozumianej jako społeczeństwo, w którym niepełnosprawność nie jest już „problemem”, lecz jedną z form życia, akceptowaną bez zastrzeżeń i uprzedzeń przez pozostałych członków? Czy możemy mówić w Polsce o inkluzji?

Odpowiedź.

Jest to dobre pojęcie, swego rodzaju ideał do osiągnięcia którego wszyscy zmierzamy, jakkolwiek jeszcze w żadnym kraju nie został on osiągnięty. Jestem przekonany, że stopniowo będziemy się przybliżać do postrzegania niepełnosprawności jako cechy danej osoby, wrodzonej (genetycznej) lub nabytej, podobnie jak wygląd (color włosów, wzrost, waga), a nie wyłącznie jako problem społeczny. Aby się do tego ideału przybliżyć, staramy się podejmować systemowe działania zmierzające do całkowitej likwidacji barier funkcjonalnych, edukacji osób niepełnosprawnych zsynchronizowanej z potrzebami rynku pracy, zagwarantowania pełnej realizacji przysługujących osobom niepełnosprawnym praw, chociażby wynikających z prawa krajowego i z podpisanej w 2007 r. przez Polskę, przyjętej w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych.

Pytanie 5.

Jak oceniana jest w Polsce „różnorodność ludzi” (pełnosprawność i niepełnosprawność)? Jako ciężar społeczny czy szansa na wspólne życie w jednym społeczeństwie?

Odpowiedź.

Ta różnorodność nie jest i nie może być postrzegana jako ciężar społeczny. Jest to szansa na wspólne życie w jednym społeczeństwie, bo osoby niepełnosprawne są integralną częścią danego społeczeństwa. Rzecz w tym, aby każdy obywatel, w tym również niepełnosprawny miał głęboko zakorzenione przekonanie potrzeby solidaryzmu społecznego, w szczególności wobec tych, którzy potrzebują wsparcia aby czuć się pełnoprawnym członkiem społeczeństwa.

Jak Pani wie, w ostatnich miesiącach doświadczyliśmy skutków powodzi, mieszkańcy niejednokrotnie stracili dobytek całego życia. Pomoc nadechodzi nie tylko ze strony administracji rządowej i samorządowej czy instytucji lub pracodawców, ta pomoc oferowana jest również przez organizacje zrzeszające osoby niepełnosprawne, które zbierają dary i przekazują je powodzianom.

dlatego, że taki wymóg stawia Unia Europejska, ale też dlatego, że dotąd w Polsce poza Kodeksem pracy nie było regulacji, która zakazywałaby dyskryminacji jednych obywateli względem innych, ze względu na stałe cechy danej osoby: wiek, płeć, pochodzenie społeczne, niepełnosprawność, wyznanie, itp.

Wprawdzie zakaz dyskryminacji istnieje w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, to jednak jego faktyczne przestrzeganie wymaga określenia środków ochrony prawnej przed przejawami dyskryminacji. We wspomnianym projekcie ustawy zostanie określony m.in. sposób realizacji zasady równego traktowania osób fizycznych, prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, a także organy właściwe w sprawach realizacji zasady równego traktowania oraz zadania przez nie wykonywane.

Jakkolwiek polski system prawny – jak już wspomniałem – zawiera już wiele regulacji sprzyjających niedyskryminacji i włączaniu wszystkich osób niepełnosprawnych lub potrzebujących wsparcia w nurt życia społecznego i zawodowego, to jednak nie w pełni zabezpiecza on prawa osób niepełnosprawnych, w szczególności w sferze równoprawnego dostępu do poszczególnych obszarów społecznego funkcjonowania.

Dlatego rozpoczęliśmy prace nad projektem założeń do ustawy o wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych w celu zagwarantowania osobom niepełnosprawnym równych szans w życiu społecznym oraz na projektem założeń do ustawy o języku migowym i innych środkach komunikacji.

Zasadniczym celem projektu ustawy o wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych – *zgodnie z założeniami* – będzie stworzenie instrumentów prawnych i organizacyjnych umożliwiających wszystkim osobom – bez względu na ich niepełnosprawność – równy dostęp do wszystkich obszarów życia publicznego. Projektowane przepisy mają na celu przede wszystkim: zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do podstawowych obszarów funkcjonowania społecznego (*budynków użyteczności publicznej i mieszkalnictwa zbiorowego, usług transportowych, handlu i usług, działalności kulturalnej, sportowej i turystycznej, innych usług publicznych*), określenie zasad dotyczących sankcji w przypadku ewentualnego uchylania się, przez podmioty zobowiązane, od obowiązku ustawowego dostosowania budynków, transportu do potrzeb osób niepełnosprawnych, określenie zasad dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu braku możliwości pełnego realizowania czynności społecznych przez osoby niepełnosprawne, uwzględnienie problematyki niepełnosprawności w kształceniu oraz wprowadzenie rozwiązań regulujących kwestie zakazu dyskryminacji osób niepełnosprawnych.

Natomiast intencją projektem założeń do ustawy o języku migowym i innych środkach komunikacji, jest zapewnienie osobom głuchym, głuchonięмым, niesłyszącym, niedosłyszącym i słabosłyszącym wsparcia w zakresie realizacji ich prawa do uczestnictwa w życiu społecznym i osobistego rozwoju, poprzez likwidację barier funkcjonalnych, w szczególności w komunikowaniu się.

Przygotowało także projekt założeń do projektu ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji, mającej na celu implementację dyrektywy 2007/65/WE o nudiowizualnych usługach medialnych³ do polskiego porządku prawnego. Przedmiotem tej regulacji prawnej będzie

- dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na ich pochodzenie rasowe lub etniczno (Dz. Urz. We L 180 z 14.07.2000, str. 22, Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 20, t. 1, str. 22),
- dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki dotyczące równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz. Urz. WE L 303 z 02.12.2000, str. 16, Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 2, t. 4, str. 79),
- dyrektywy Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do świadczeń i usług oraz dostępu do zatrudnienia i usług (Dz. Urz. UE L 373 z 21.12.2004, str. 57),
- dyrektywy 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przedrukowana) (Dz. Urz. UE L 204 z 26.07.2006, str. 23).

³ Dyrektywa 2007/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniająca dyrektywę Rady 89/302/EWG w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących wykonawstwa telewizyjnej działalności transmisyjnej (Dz. Urz. UE L 07, 07.03.2007) oraz

stopniowe zapewnianie dostępności usług medialnych dla osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu wzroku oraz osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu słuchu.

Kilka miesięcy temu weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz niektórych innych ustaw, która usuwa bariery prawne i proceduralne w dostępie do usług oferowanych przez podmioty publiczne obywatelom, w szczególności niepełnosprawnym. Określono wymagania dla serwisów internetowych administracji publicznej, dzięki którym osoby niepełnosprawne, w tym niewidome i niedowidzące będą mogły bez trudności z nich korzystać.

Pytanie 7.

Jakie instrumenty stosuje Polska w celu promowania równości osób niepełnosprawnych?

Odpowiedź.

Wymienilibym dwa podstawowe instrumenty: prawny i społeczny.

Prawny – to doskonalenie krajowego prawa w zakresie nie dyskryminowania m.in. ze względu na niepełnosprawności i tworzenie realnych możliwości korzystania przez osoby niepełnosprawne z przysługujących im praw. W tym kontekście priorytetowe znaczenie ma ratyfikacja podpisanej w 2007 r. Polskie Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Instrument społeczny – to różnego rodzaju imprezy (udziaływanie) oraz kampanie zmierzające do kształtowania w społeczeństwie pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej. Chodzi o organizację imprez integracyjnych i kampanii medialnych na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

Pytanie 8.

W jaki sposób – Pana zdaniem – możemy przełamywać stereotypy dotyczące osób niepełnosprawnych w polskim społeczeństwie?

Odpowiedź.

Stosunek społeczeństwa do osób niepełnosprawnych zależy w dużej mierze od stopnia znajomości m.in. ich sukcesów, uczestnictwa w społeczności lokalnej, w życiu publicznym, a także ich problemów życiowych, co jest związane z kontaktami osobistymi z takimi osobami. W innym przypadku postawy wobec niepełnosprawnych opierają się głównie na obiegowych przekonaniach a nie na własnych doświadczeniach i wiedzy, w ten właśnie sposób rodzą się stereotypy, z którymi walka powinna polegać na integracji w szkole, pracy oraz miejscach publicznych.

Warto również wspomnieć, że świadomość społeczną w dużym stopniu kształtują media dlatego też ważne jest, by problemy osób niepełnosprawnych znajdowały w nich swoje miejsce. Za wspomnianych hałaś wynika, że czynnikiem, który wpłynął na zmiany opinii społecznej wobec osób niepełnosprawnych w ostatnich latach, były różnego rodzaju kampanie społeczne, w szczególności w środkach masowego przekazu. Kampanie społeczne są dobrą, coraz powszechniej stosowaną formą przełamywania stereotypów dotyczących osób niepełnosprawnych w polskim społeczeństwie obok takich form jak: organizacja różnego rodzaju imprez i spotkań integracyjnych oraz wspieranie i zwiększanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w ogólnodostępnych (zwykłych) zakładach pracy.

Pytanie 9.

Jaki rodzaj polityki stosuje Polska w celu wzmocnienia zrozumienia sytuacji osób niepełnosprawnych przez osoby pełnosprawne?

Odpowiedź.

Jest to polityka prointegracyjna zmierzająca do jak najszerszego udziału osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej, regionalnej i krajowej oraz współtworzenia przez

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/13/UE z dnia 10 marca w sprawie harmonizacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia niedyskryminacyjnych usług medialnych objętych wiodącymi usługami medialnymi – Dz.U. L 31, 10/451

osoby niepełnosprawne różnych form aktywności (np. zawodowej, kulturalnej, turystycznej, sportowej, politycznej), zgodnie z zainteresowaniami, potrzebami i możliwościami tych osób. W praktyce jest to polityka zmierzająca do zapewnienia osobom niepełnosprawnym realnych możliwości w korzystaniu z przysługujących im praw, zagwarantowanych w konstytucji, w prawie krajowym i międzynarodowym.

Pytanie 10.

Mając na uwadze inkluzję osób niepełnosprawnych, czego życzyłby Pan Polsce/polskiemu społeczeństwu?

Odpowiedź.

O tym już wspomniałem odpowiadając na pytanie o inkluzję osób niepełnosprawnych. Mam dwa życzenia.

Pierwsze - to wytrwałość w dążeniu do likwidacji wszelkich barier (funkcyjnych, mentalnych) utrudniających lub uniemożliwiających osobom niepełnosprawnym w miarę samodzielne funkcjonowanie w życiu społecznym.

Drugie życzenie, realne w dłuższej perspektywie czasowej, dotyczy realizacji działań wielowymiarowych zmierzających do postrzegania niepełnosprawności jako cechy danej osoby, wrodzonej (genetycznej) lub nabytej, podobnie jak wygląd (kolor włosów, wzrost, waga), a nie wyłącznie jako problem społeczny.

2 szczerze

Andrzej Duda